

# ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

[www.litbel.org](http://www.litbel.org)  
Наклад 3 000 ас.

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

Выпуск №24 (чэрвень)

► ФАКТ

## “ІСЛАЧ”: АД ДОМА ТВОРЧАСЦІ ДА АЎКЦЫЁННАГА МАЛАТКА

Кастусь КАЛІНОВІЧ

Літаратурны фонд яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў назад быў адной з найбольш багатых установ Савецкага Саюза: выдавецтвы адпачалі яму пэўныя працэнт з продажу кожнай кнігі, быў немалы прыбыток і з аўтарскіх ганаараў. З распадам СССР маёмасць Літфонда была тэрытарыяльна падзелена. Да Беларускага літфонда перайшоў Дом творчасці “Іслач” пад Мінскам. Ён быў пабудаваны ў 1977 г. на маляўнічых краявідах і займаў тэрыторыю 27 гектараў. У красавіку 1992 г. на агульным пісьменніцкім сходзе Літфонд быў адасоблены ад Саюза пісьменнікаў і стаў самастойным грамадскім аб'яднаннем (пасляхова прыйшло перарагістрацыю Міністрам 28 ліпеня 2006 г.). “Іслач” (ператворана ва ўстанову “Санаторый-прафілакторый пісьменнікаў”) функцыянувала да 2002 г. Каб пазбегнуць стратнасці, быў неабходныя вялікія фінансавыя ўкладанні на рамонт, пераабсталіванне кацельні і цеплапілі. “Іслач” перастала прымаць пісьменнікаў і гасцей і была “закансервавана”. Набеглі і даўгі за электраенергію, зарплату, паліва (яны склалі каля 100 мільёнаў рублёў). Крэдыторы звярнуліся ў суд...

Гаспадарчы суд Мінска арыштаў Літфондаўскую маёмасць і праз аўкцыён прадаў будынкі “Іслачы” фармацэўтычнаму прадпрыемству “Латінфарм”. Астатак сумы быў пералічаны на рахунак ГА “Беллітфонд”.

Такі ход падзеяў не задаволіў дырэктуру Беллітфонда: судом была апісаная маёмасць, якая ў шмат разоў перавышала пазыкі; прададзеная найбольш ліквідныя аўкцыёны. Урэшце, пісьменнікі “згубілі” паўмільёна даляраў. Беллітфонд звярнуўся ў Вышэйшы гаспадарчы суд, апратэставаў рапшэнне Гаспадарчага суда Мінска і вярнуў сабе маёмасць. Вярнуў і пачаў сумесна з тым жа судом рыхтаваць “Іслач” да справядлівага і адкрытага аўкцыёну. Чацьвёрта патэнцыйных пакупнікоў рыхталіся ў траўні-чэрвені мінулага года паспаборнічаць за славуты і прывабны комплекс на беразе рэчкі Іслач...

Адначасова з тым “Іслач” шматразова імкнулася забраць бясплатна розныя дзяржаўныя інстытуцыі, найперш Кірауніцтва справамі презідэнта і Савет міністраў. Падобны апетыт выяўлялі яшчэ прызабытая спадарыня Жураўкова, а потым ейная пасля-



доўнікі. Пасля таго, як у беларускіх пісьменнікаў былі адабраныя Дом літаратара і будынак паліклінікі па вул. Румянцава, яны былі незгаворлівымі. А як інакш: “Іслач” – апошняе, што засталося ў іх! Калі спробы забраць “Іслач” “безвозмездно” дасягнулі апагею, за пісьменніцкую маёмасць заступіліся многія замежныя арганізацыі, сярод іх Нацыянальны саюз пісьменнікаў Украіны, Міжнародная супольнасць пісьменніцкіх саюзаў (МСПС) і Міжнародны літфонд (правапреемнік Саюза пісьменнікаў і Літфонда СССР). «СПП “Іслоч” является собственностью ОО “Беллітфонд” как законного правопреемника Литературного фонда БССР. Строительство СПП “Іслоч” осуществлялось исключительно за счет средств Литфонда СССР, – канстатавалася ў лісце старшыні Выканкама МСПС, Героя Сацыялістычнай працы Сяргея Міхалкова і старшыні праўлення Міжнароднага Літфонда Фелікса Кузняцова. –<...> От имени писательских организаций России и всего СНГ будем глубоко признательны государственным учреждениям Республики Беларусь за всяческую помощь Белорусскому литературному фонду по восстановлению его санатория. При этом вынуждены высказать обеспокоенность в связи с попытками изъять у ОО “Беллітфонд” его законную собственность – СПП “Іслоч”».

Пасля гэтага спробы забраць “Іслач” у дзяржаўных установе пераціліліся. І знайшліся новыя варыянты...  
2 траўня 2007 г. у Беллітфонд супрацоўнікі апарата Вярхоўнага суда Распублікі Беларусь прынеслі позму – на здзінца (3 траўня) было маланкаў прызначана паседжанне суда па зыску Міністэрства юстыцыі аб... ліквідацыі ГА “Беларускі літаратурны фонд”. У той жа дзень было скліканы нечаргове паседжанне праўлення Беллітфонда, якое адзінагалосна вырашила звярнуцца да Вярхоўнага суда з хадайніцтвам аб пераносе даты судовага разбіральніцтва (неабходна ж было падрыхтавацца да абароны, заключыць дамову з адвакацкай канторай). Пісьменнікам адмовілі.

Нагадаем: у матывіровачнай частцы рапшэння Вярхоўнага суда аб ліквідацыі Беллітфонда былі два пункты, паводле якіх вырашаўся лёс грамадскага аб'яднання. Першы – наўнасць смеция (!) на тэрыторыі СПП “Іслач”. (Нагадаем, што СПП “Іслач” – асобная юрдычная установа, а за яе ліквідуюцца заснавальнік і ўласнік!) Другая матывіроўка – накіраваны ў Міністру ліст 29 фізічных асобаў,

якія праз два гады ўспомнілі, што іх не запрасілі на агульны сход Беллітфонда ў 2005 г. (чым парушылі іхнія права)! Ліст быў напісаны 26 красавіка 2007 г., і ў той жа дзень (!) Міністру пасылае зыск у Вярхоўны суд з патрабаваннем ліквідацыі Беллітфонда. Між тым многія з падпісантаў ліста не мелі дачынення не толькі да Літфонда, але і да літаратуры. Супрацьстаяць жа заканожнай падробцы сябрам Беллітфонда не дадзілі магчымасці...

Праўленне ГА “Беллітфонд” і Рада ГА “Саюз беларускіх пісьменнікаў” (членамі Беллітфонда па Статуте з’яўляюцца толькі члены Саюза беларускіх пісьменнікаў) паслалі звароты да Генеральнага праўніка і старшыні Вярхоўнага суда Эспублікі Беларусь з патрабаваннем пераглядзець справу і несправядлівіе, на іх меркаванне, рапшэнне. Аднак атрымалі адмовы.

Ліквідацыйная камісія цягам года збиралася некалькі разоў і вырашыла... прадаць “Іслач”, якая зноў была выстаўлена на продаж.

Непасрэдна на аўкцыён было пададзена сем заявак, але рэгістрацыю прайшлі толькі троі ўдзельнікі. Самі тагі адбыліся надзвычай хутка. Літаратырна за адну хвіліну цана падскочыла да 6 мільярдаў 600 мільёнаў рублёў. За гэтай “падзеяй” назіралі вядомыя майстры слова Анатоль Вярцінскі, Уладзімір Някляеў, Сяргей Законнікаў, Васіль Якавенка, Язэп

Янушкевіч, Антаніна Хатэнка, Эрнест Ялугін, Вячаслаў Дубінка, дырэктар ліквідуемага ўладамі Беллітфонда Алесь Данільчык, журналісты.

Большай сумы за пісьменніцкую маёмасць, чым таварыства з аблежаванай адказнасцю “Белінтаход”, ніхто не прашанаваў. Таму яе прадстаўнікі падпісаў пратакол правядзення аўкцыёну. Да 12 чэрвеня гэтася прадпрыемства павінна заключыць адпаведную дамову, пасля чаго стане паўнавартасным уласнікам (калі, натуральна, пералічыць цалкам ўсю суму). Грошы ад продажу будуць пералічаны ліквідацыйнай камісіі ГА «Беллітфонд», якая і мусіць вырашыць іх далейшы лёс.

Якая частка тых сродкаў дастацься пісьменнікам, пакуль невядома. Аднак з кожным днём пытання ў членоў СБП і ліквідаванага Беллітфонда становіща больш. Яны аблікарываюць іх пры сяброўскіх сустэрэах, выносяць на паседжанні Рады, урэшце – як апошні аргумент – рыхтуюць да новых судовых разбіральніцтваў.

А для тых, ад каго будзе залежаць забраць пісьменнікаў рапшэнне “гара-чага” пытання, нагадаем пункт 6.2 Статута Беллітфонда: «Маёмасць (сродкі), якая засталася пасля пагашэння даўгога, выкарыстоўваеца ліквідацыйнай камісіяй у адпаведнасці з мэтамі і задачамі ГА “Беллітфонд”».

## ▼ ЛІТІНФАРМ

**ФЕСТЫВАЛЬ ПАЭЗII  
ЧАТЫРОХ КРАИН**

Падчас сумеснай працы

гэты ж дзень прайшоў канцэрт блозавага беларускага гурта "Svet Boogie Band".

Сярод шэрагу мерапрыемстваў пад адзінаю назвай "MI SK-MIXT 2008" былі сустрэча з маладой беларускай літаратурай, якую прадставілі Валярына Кустава і Глеб Лабадзенка. Па заканчэнні паэтычнай імпрэзы выступілі беларускія барды Алеся Камоцкі і Таццяна Беланогая.

Падчас дзён беларускай культуры ў Варшаве адбыліся презентацыі дакументальных і кароткаметражных фільмаў пра беларускіх рок-выкананіццаў і артыстаў, выступілі вядомыя гурты "Флюкс" і Кляйн", "Сцяна" ды іншыя.

**БЕЛАРУСКІЯ ЛІТАРАТАРЫ Ў БЕЛАСТОКУ**

Творчая сустрэча з беларускімі літаратарамі Уладзімерам Арловым, Лявонам Баршчэўскім, Уладзімерам Някляевым і Андрэем Хадановічам адбылася 17 чэрвеня ў Беластоку ў вялікай зале Падляшскай бібліятэкі. Яе прадставілі Програмная рада беларускага тыднёвіка "Ніва", Радыё "Рацыя" і Падляшская бібліятэка.

Літаратурная імпрэза з удзелам вядомых літаратараў прымеркавана да выхаду ў свет Анталогіі беларускай паэзіі XV-XX стагоддзяў на польскай мове.

**МІЖНАРОДНЫ  
ПІСЬМЕННІЦКІ КАНГРЭС У  
ШВЕЦЫІ**

3 29 чэрвеня па 2 ліпеня ў Стакгольміе адбудзеца Міжнародны кангрэс пісьменнікаў і перакладчыкаў "Waltic-2008". У працы прадстаўнічага форума прымуць удзел літаратары ўсіх краін і кантынентаў. У праграме – пленарнае паседжанне і праца ў асобных секцыях. Будзе закрануты шэраг пытанняў і проблем культурнага і грамадскага жыцця: ад аўтарскага права да права на свабоду выказвання.

З Беларусі на Міжнародны кангрэс пісьменнікаў і перакладчыкаў запрошана делегацыя Саюза беларускіх пісьменнікаў, сярод якіх старшыня СБП Алеся Пашкевіч, галоўныя рэдактар часопіса "Дзеяслу" Барыс Пятровіч, Уладзімір Някляеў і Алеся Ліпай. З суседніх Летувы і Украіны запрошаныя на два ўдзельнікі, з Расіі – адзін. Шматколькасць беларускай пісьменніцкай делегацыі стала выявляць узмацненне творчых контактаў паміж Саюзам шведскіх пісьменнікаў і Саюзам беларускіх пісьменнікаў, актам падтрымкі пазіцый апошняга. На высіце Готланд у Доме творчасці працеваў многія беларускія літаратары. Год таму ў Стакгольміе адбылася творчая вечарына з удзелам Валянціны Аксак, Уладзіміра Арлова, Алеся Пашкевіча, Барыса Пятровіча, на якой гучалі тэксты па-беларуску і ў перакладзе па-шведску.

Падрабязней пра Міжнародны пісьменніцкі кангрэс можна даведацца на сайце форуму [www.waltic.com](http://www.waltic.com), а таксама ў наступным выпуску "Літаратурнай Беларусі".

С.С.

У літоўскіх Другініках адбыўся міжнародны літаратурна-мастакі пленэр. З 2 па 8 чэрвень амаль тры дзесяткі беларускіх, літоўскіх, польскіх і ўкраінскіх паэтаў, фатографаў і перакладчыкаў жылі і працавалі супольна ў цішыні ляснога курортнага горада.

Гэта другая творчая сустрэча, якую арганізавала і фінансавала Міністэрства замежных спраў Літвы. Непасрэдна ажыццяўленнем праекту займаецца фонд Саюза літоўскіх пісьменнікаў. Удзельнікі пленера цягам тыдня займаліся творчасцю, дыскутувалі, спрачкаліся, перакладалі вершы адзін аднаго на свае мовы і арганізоўвалі супольныя чытанні, знаёмліці з гісторычнай і культурнай спадчынай Літвы.

Як падкрэсліла намеснік старшыні Саюза літоўскіх пісьменнікаў Бірута Янушкайтэ, «у апошнія гады літоўцы, на жаль, значна больш ведаюць жыццё ў краінах Еўрасаюза і вельмі мала цікавяцца грамадскім і літаратурнымі працэсамі ў сваіх бліжэйшых суседзяў – беларусу, украінцу. Тому адной з мэтаў творчай майстэрні стала магчымасць абменьвацца досведам і бесперашкодна выяўляць свае ідэі».

Нагадаем, што першы пленэр беларускіх, літоўскіх і польскіх паэтаў і мастакоў адбыўся ў 2007 годзе ў балтыйскай Нідзе. Плён іх працы ўвасобіўся ў альманаху на трох мовах "Словы і фарбы". 21 лютага ў Саюзе літоўскіх пісьменнікаў адбылася яго прэзентацыя. З беларусаў на трох мовах (беларускай, літоўскай і польскай) былі прадстаўленыя паэты Алеся Пашкевіч, Уладзімір Някляеў, Барыс Пятровіч, Таццяна Сапач. Кніга аздоблена мастакімі працамі Алеся Марачкіна, Генадзія Драздова, Рыгора Сітніцы, Кацярыны Сумаравай, паэта і мастака Алега Аблажкі.

Сёлета, паколькі ідэяյ міжнародна-гэлу пленэру зацікавіліся творчыя людзі Літвы і суседніх краін, было вырашана працягнуць супрацоўніцтва майстроў слова і майстроў фатаграфіі. Прычым на гэты раз да сумеснай працы далучыліся літаратары з Украіны.

У пленеры-2008 прымалі ўдзел сем прадстаўнікоў Літвы (Аліс Балбіэрыс, Валдас Гядгаўдас, Рэгіна Кацінайтэ-Лумпіцкене, Віктарас Руджанскас, Дайнюс Сабенкіс, Энрыка Страгайтэ, Бірута Янушкайтэ), шэсць прадстаўнікоў Беларусі (Эдуард Акулін, Аксана Данільчык, Леанід Дранько-Майсюк, Вольга Іпатава, Алеся Мікус і Сяржук Сыс), шэсць удзельнікаў з Польшчы (Барбара Грушка-Зых, Крыстына Канецка, Эла Мусял, Рамуальд Мячкоўскі, Ян Тулік, Марэк Ваўржкевіч), а таксама пяць украінцаў (Ярина Чарняк, Зміцер Чараднічэнка, Аляна Рута, Юры Заўгародні і Пятро Засэнка).

С.С.

**"MIŃSK-MIXT 2008"****У ВАРШАВЕ**

З 11 па 18 чэрвень ў Варшаве адбываўся тыдзень беларускай культуры і мастацтва. Ён пачаўся з прэзентацыі аповесці Артура Клінава "Менск. Горад Сонца" і фотавернісажу лепшых прац аўтара. У

Пад такім назовам у Славенскай Быстрыцы з 7 па 15 чэрвень прайшоў Міжнародны паэтычна-песенны фестываль. Акрамя гаспадароў імпрэзы славенскіх паэтаў Івана Добніка, Цвяцкі Беўц, Аношы Белехар, Марчэлы Патоцца, Аленкі Іваноўскі, Мірыям Дрэф на

**"SPOGLEDI 2008"**

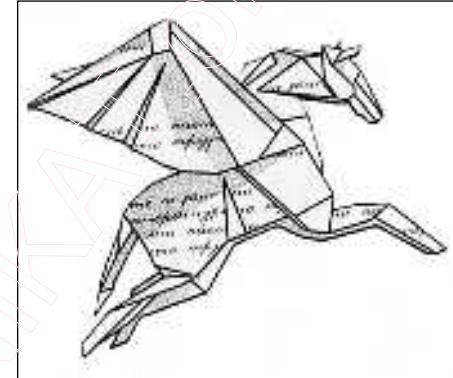
паэтычны форум быў запрошаны гасці: Хрысціян Сініка (Італія), Дагнія Дрэйка (Латвія), Браніслаў Аблучар (Харватыя) і Эдуард Акулін, які рэпрэзентаваў на фестывалі сучасную беларускую паэзію і песню.

Па словах кіраўніка фестывалю, дырэктара кніжнага выдавецтва "Літтара" Арланда Ursіка, галоўнай мэтай форуму з'яўляецца пашырэнне ёўрапейскай культурнай прасторы праз адкрыццё паэтычных сусветаў сучасных ёўрапейскіх літаратур.

На працы гуру ўдзельнікі іпразы займаліся перакладамі сваіх твораў на славенскую, харвацкую, італьянскую, латышскую і беларускую мовы. Такім чынам увачавідкі адбываюцца ўзаемаўзагаражэнне і ўзаемапранікненне пяці ёўрапейскіх паэтычных школаў.

На выніках фестывала вясенiu гэтага года выйдзе пяціміўная паэтычна-анталогія, з'яўляючыся публікацыі ў Люблянскім літаратурным часопісе "Паэтыкон". У перспектыве рыхтуеца выхад беларуска-славенскай паэтычнай анталогіі.

Прэс-служба СБП

**"СВЯТА БЕЛАРУСКАЙ ПАЭЗII"  
Ў ПАРКУ "DREAMLAND"**

У Мінскім парку "Dreamland" (вул. Арлоўская, 80) у суботу 21 чэрвень адбылося летніе "Свята беларускай паэзii". Творчая імпрэза на свежым паветры сабрала адначасова некалькі дзесяткаў вядомых і пачынаючых сталічных паэтаў і бардаў.

Як паведаміла журнналістам адна з арганізаторак свята паэтка Ірына Хадарэнка, гэта "свята для тых людзей, хто цікавіцца беларускай літаратурой, паэтычным словам, бардаўскай песні". А яшчэ гэта цудоўная магчымасць сумясціць адпачынок на вольным паветры і паслухаць вершы".

Ідея выступаў у фармаце "open air" і сапраўды вартая ўвагі. Нязмушана і вольна гучала беларускае слова ў парку: нехта слухаў пяць хвілін, нехта затрымліваўся на гадзіну, а моладзь надоўга атабарылася проста побач на траве. Іншая реч, што сам парк "DREAMLAND" знаходзіцца ў нязручным месцы, і наведальнікі тут пакуль яшчэ небагата. Але першы блін спечаны...

Больш за чатыры гадзіны гучалі вершы і песні беларускіх паэтаў і бардаў. Перад наведальнікамі парка атракцыёнаў выступілі Васіль Жуковіч, Сяржук Сыс, Галіна Дубянецкая, Міхась Скобла, Эдуард Акулін, Валярына Кустава, Віктор Трэнас, Зміцер Вішнёў, Ірына Хадарэнка, Павел Надольскі, Аксана Спрынчан, Арцём Кавалеўскі, Рагнед Малахоўскі, Сяржук Мінскевіч, Юрый Несцярэнка ды многія іншыя. Арганізаторка Ірына Хадарэнка выказала спадзяванне, што свята беларускай паэзii ў парку Dreamland стане традыцыйным. У добры шлях!

С.С.

**АУДЫЁКНІГА МАКСІМА  
ГАРЭЦКАГА**

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася прэзентацыя аўдыйёнкі «Максім Гарэцкі». Запіскі

на імперыялістичнай вайне (Запіскі салдата 2 й батарэі N скай артылерыйскай брыгады Лявона Задумы). Яна прысвечана 115 годдзю з дня народзінаў класіка нацыянальнай літаратуры Максіма Гарэцкага.

«Імперыялістичная вайна — адна з хвяляў жыцця Гарэцкага», — адзначыў пляменнік пісьменніка, вядомы навукову і грамадскі дзеяч акадэмік Радзім Гарэцкі. Паводле яго слоў, «Запіскі на імперыялістичнай вайне» паклалі пачатак шэрагу твораў беларускай прозы антаваненнае кірунку, які затым працягнуў Васіль Быкаў.

«Радыёінтэрпрэтацыя твора «Запіскі на імперыялістичнай вайне» — гэта неабходная пашана дзеянасці выдатнага дзеяча беларускай культуры», — падкрэсліў на вечарыне літаратуразнаўца, даследчык творчасці М. Гарэцкага член карэспандэнт НАН Беларусі Міхась Мушынскі.

Як паведаміў акцёр і рэжысёр беларускага радыё Алег Вініярскі, які запісаў дыск, гэта аўдыйёнкі — першая інтэрпрэтація працаў Гарэцкага. Дыск створаны паводле твора, нататкі для якога пісьменнік напісаў у часе Першай імперыялістичнай вайны на фронце, «пад выхухі снарадаў». Дакументальная мастакі запіскі быў выдадзены ў 1926 м, а перавыдадзены толькі ў 1987 годзе. «У сваім творы Гарэцкі перадаў характар чалавека, які папаў на вайну. Для мяне было самым значным, што Гарэцкі прыходзіць у гэту атмасферу, дзе амаль што ўсе рускія людзі, і застаецца там беларусам», — адзначыў А. Вініярскі.

Паводле яго слоў, «гэты чалавек увасабляе сабой якраз той тып беларуса, якога мы ўсё прагнем». «На першыя, гэта адкрылася, шчырасць, па другое, праўдзівасць, таму што ён не мог склусці, і трэцяя рыса — гэта спачуванне і міласэрнасць да чалавека», — сказаў А. Вініярскі. «Варта заўважыць, як ён ставіцца да людзей іншых рэлігій і нацыянальнасцей: яўрэяў, палякаў, — дадаў ён.

Паводле "Нашай нівы"

**КАНЦЭРТ АЛЕСЯ КАМОЦКАГА**

10 чэрвень ў канцэртнай зале "Мінск" паэта і барда Алеся Камоцкі ладзіў канцэрт. «Другога такога канцэрта не будзе, гэта дакладна, — распавёў ён журналістам. — Гэта быў першы канцэрт на шостым дзесятку! Гады быўся ён акурат у той дзень, калі мне скончылася пяць дзесяткаў».

Гучалі песні з трох альбомаў. «Дах» і «З бацькоўскай кружэлкі» быў выкананыя цалкам, а таксама — дзве песні з новага альбому.

Канцэрт стаў і справа здачным, і паказальным. «За апошні час мне вельмі стала падабацца граць з музыкамі! — натхнёна заўважае бард. — Я ўсё жыццё рабіў ўсё самастойна, але цяпер — зусім іншая реч! Хачу таксама сказаць, што на шостым дзесятку я адчуваю, што жыццё толькі пачынаецца. Ніякага рубяжа ці раптоўнай мяжы... Вось памятаце, як раней казалі "да майскіх мы паспееш гэта, а да акцябарскіх гэта і ўсё, мы перамаглі, мы пас

## ► МУЗЕІ

**МУЗЕЙ БАРЫСА****KITA**

4 чэрвяня ў Наваградку ўрачысця адкрыўся музей Барыса Кіта, дзеяч беларускай эміграцыі, амерыканскага навукоўца, доктара філософіі ў галіне матэматыкі і гісторыі навукі, акадэміка Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі ў Парыжы. Музей размясціўся ў будынку былой беларускай гімназіі, а цяпер сярэдняй школы №1, дзе сам спадар Кіт калісці вучыўся, а пазней працаўваў настаўнікам і дырэктарам. Музейная экспазіцыя стваралася пры падтрымцы раённых уладаў, мясцовага Гісторыка-краязнаўчага музею. Грошовую падтрымку зрабіў прадстаўнік беларускай дыяспа-

ры ў Расіі пісьменнік Валерый Казакоў.

Барыс Кіт нарадзіўся 6 красавіка 1910 года ў Санкт-Петрагургу. Пасля заканчэння Наваградскай беларускай гімназіі і Віленскага ўніверсітэта працаўваў настаўнікам і дырэктарам шэрагу вучэбных установ. За рэвалюцыйную дзеянасць двойчы арыштаваўся польскімі ўладамі. У часе другой сусветнай вайны пераследаваўся савецкім і нацысцкім ўладамі. Эміграваў у ЗША, дзе рэалізаваў сябе ў праграме астранаўтыкі (стаў адным з распрацоўшчыкаў ракетнага паліва для астранаўтычных праектаў), выкладаў у Мэрылендскім (ЗША) і Гайдальбергскім (ФРГ) ўніверсітэтах. Пасля абвяшчэння незалежнасці Беларусі Барыс Кіт

быў абраний Ганаровым грамадзянінам Наваградка.

На імпрэзе адкрыцця музея Барыса Кіта прысутнічалі настаўнікі і вучні, прадстаўнікі мясцовых уладаў, Саюза беларускіх пісьменнікаў, жыхары Наваградку. Прагучалі ўзнеслыя і прачулыя прамовы і прапановы (да прыкладу, мастак Аляксей Маракін працаваў, каб першы спадарожнік, які накіруе незалежнасць Беларусі ў космас, насыў імі Барыса Кіта).

Сам Барыс Кіт, якому ідзе 99-ы год, на ўрачыстасць прыехаў не здолеў. Даследчыца ягона жыцця прафесар літаратуразнаўства Лідзія Савік зачытала ягоны зварот да прысутніх, у якім выказвалася ўдзячнасць нацыянальному руспіліцам ды будучым спадзяванні: «Я веру, што гэты музэй шмат паслужыць у культурным разъёздзе горада Наваградка і будзе напоўніцца важнай цаглінай у будаўніцтве лепшай съветской долі беларускага народу».

**ДЫЛЕМА МУЗЕЮ  
БЫКАВА Ў ГОРАДНІ**

Некалькі гадоў у Горадні існуе грамадскі музей Васіля Быкава. З прыватнай ініцыятывы ім апікунца сябар СБП, ветэрэн Вялікай Айчыннай вайны Мікалай Мельнікаў. Амаль чвэрць стагоддзя народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў жыў і працаўваў у

Горадні. Музейныя экспанаты назапашваюцца, але ў вузкім пакойчыку немагчыма стварыць разгорнутую экспазіцыю. Чаму не атрымліваецца адкрыць сапраўдны музей пісьменніка?

Кіраўнік гарадскога ідэалагічнага ўпраўлення Сяргей Дубавец паведаміў, што пытанне пра музей Васіля Быкава разглядалася ў намесніка старшыні гарвыканкама Ірыны Сенчанкавай. «Была праведзена нарада, – адзначыў ён. – Музейшчыкі працавалі чатыры варыянты стварэння гэтага музею, а Мельнікаў і яшчэ два чалавекі з ім, якія тады былі, – яны сказали: мы падумаем. И ўвогуле ніхто ніякія кропкі не ставіў».

Стваральнік грамадскага музею Васіля Быкава Мікалай Мельнікаў пацвердзіў:

«Яны працавалі чатыры варыянты, каб перадаць нашыя матэрыялы ў якое-небудзь месца, у школу. Дык мы сказали, што музей гэты — наш, ён створаны ўдзельнікамі Айчыннай вайны, нашай гарадской ветэранская арганізацыя. Мы прасілі асноўнае: памяшканне без аренданай платы». М. Мельнікаў зазначыў, што пасля размовы з ідэолагамі горада яны чакаюць афіцыйнай паперы з працаваніем ўладаў, а тады збяруць сваю Раду і будуть на ёй аблічоўваць, якое прыняць рашэнне. Таксама ён сказаў, што ў цэлым улады паставіліся да стваральнікаў Быкаўскага музею станоўча, абыялі дапамагчы, зрабіць усё

магчымае, каб даць памяшканне і каб музей працаўаў.

У чым жа загваздка, чаму музей народнага пісьменніка ніяк не набудзе належны статус і нармальная памяшканне? Знаўцы сітуацыі кажуць: улады не выяўлялі рэальнай ахвоты стварыць музей Быкава, гэта ініцыятыва знізу. У той жа час гарвыканкам сёння не супрацьразвязаць проблему. Аднак ветэраны імкнущы захаваць аўтаномнасць музейнага збору і баяцца, каб ім не сказали «да пабачэння», паколькі ўсе яны пенсійнага веку.

Якім жа можа быць выйсце? «Такі музей павінен быць у Горадні, – перакананы сябар СБП прафесар Горадзенскага ўніверсітэта імя Я. Купалы Гар Жук. – Мне здаецца, што яго трэба рэальнай ўзаконіваць. Да якой пары мы будзем хаваць Быкава ў кішэні? Гэтым павінна займацца дзяржава, гэта яе клопат. Я ўпэўнены, што без цэнтралізаванага дзяржаўнага падыходу як да дзяржаўнай справы, да асобы дзяржаўнай значнасці аматарскі гурток застанецца аматарскім гуртком».

Спадар Жук мяркуе, што ўладам варта будзе знайсці магчымасць неяк адрэгуляваць адносіны з ініцыятарамі стварэння музею, бо для ветэранаў ён стаў справай жыцця, музей дапамагае ім жыць.

**Паводле «Радыё Свабода»,  
«Народных навінаў Віцебска»,  
БелаПАН і ўл. інф.**

## ▼ ПОВЯЗЬ

**НА БЕЛАРУСІ ЎШАНАВАЛІ  
ПАМЯЦЬ ВАСІЛЯ БЫКАВА**

19 чэрвяня да гранітнага валуна на Усходніх могілках Мінска увесь час прыходзілі людзі: пісьменнікі і студэнты, палітыкі і журналісты, звычайнія гараджане і аматары беларускага слова. Гэтых людзей аўяднала пашана і любоў да сапраўды народнага пісьменніка, чалавека-граніта Васіля Быкава. Паступова месца перад надмагільным каменем укрывалася кветкамі: ружамі, гвоздзікамі, пілоніямі, рамонкамі і, вядома ж – роднымі беларускімі вaloшкамі.

Сярод першых даніну павагі Быкаву выказалі старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч, ягоны намеснік, галоўны рэдактар часопіса «Дзеяслоў» Барыс Пятровіч, іншыя літараторы. Яны ўскладлі кветкі і пажадалі жонцы пісьменніка Ірыне Міхайлаўне Быковай моць духу і здароўя.

У другія палове дня ля магілы Васіля Быкава адбыліся імправізаваныя выступы сяброў і паплечнікаў пісьменніка, тых літаратораў і грамадскіх дзеячоў, якія добра ведалі яго пры жыцці. Шырока і панікнёна словы прамаўлялі Валянцін Тарас, Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін, Марат Ягораў, Сяргей Законнікаў, Станіслаў Шушкевіч. Гучалі слова Быкава пра беларускую мову.

У гэты ж дзень ля сядзібы-музея Васіля Быкава ў вёсцы Бычкі Вушацкага раёна сабраліся прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі, палітыкі, грамадскіх дзеячоў, каб ушанаваць народнага пісьменніка Беларусі. Да арганізацыі гэтай сутэречы спрычынілася мясцовая актыўістка Ада Райчонак. Успамінамі пра Васіля Быкава падзялілася сястра пісьменніка спадарыны Валянціна. Аб значэнні ягонай творчасці для Беларусі распавядалі старшыня камісіі па культуры Партыі БНФ Франак Вячорка, а таксама Аляксей Фралоў. Перад прысутнымі выступіў

бард Аляксей Галіч. Вечарам адбыўся паказ дакументальнага фільма «Галерэя Ады», знятага Уладзіміром Коласам.

Беларуская грамада Чэхіі, студэнты, людзі, якія працуяць у гэтай краіне, супрацоўнікі беларускай службы Радыё Свабода ўзгадвалі Васіля Быкава ў пражскай кавярні «Краснэ страты». За таварыскай вячэртай гаворка ішла пра жыццё і творчасць народнага пісьменніка, пра ягоныя ўспаміны. У дыскусіі таксама ўдзельнічаў і Вацлаў Гавэл.

З днём нараджэння Васіля Быкава супаў і выхад у свет чарговага нумара часопіса «Дзеяслоў». Сімвалічна, што на яго старонках змешчанае дагэтуль невядомае шырокаму чытатчу апавяданне народнага пісьменніка «Да родных месц». Напісаны яшчэ ў 1956 годзе, гэты твор захоўваўся ў архівах. Прадмову да апавядання напісаў даследчык творчасці Васіля Быкава Сяргей Шапран.

**С. Сыс**

**“КНІГІ БЫКАВА МУСЯЦЬ  
БЫЦЬ У КНІГАРНЯХ  
ЗАЎЖДЫ”**

У выдавецкай серыі «Кнігарня Наша Ніва» выйшла кніга Васіля Быкава «Пахаджане». Гэта ўжо другое выданне прыпавесці ў народнага пісьменніка. Першае было яшчэ пры жыцці аўтара – у 1999 годзе. Цалкам яны апублікаваныя ў першым томе Поўнага збору твораў Васіля Быкава.

«Вуціны статак», «Хутаранцы», «Маленькая чырвоная кветачка» ды іншыя прыпавесці Васіля Быкаў пісаў у апошнія гады свайго жыцця, якія супалі з часам змушанага ад'езду за мяжу. Выдадзены ў 1999 годзе асобнай кнігай пад назовам «Пахаджане», яны выклікалі шырокасць чытацкае зацікаўленне ды літаратурна-творчыя спрэчкі. Кніга даўно ўжо

стала бібліографічнаю рэдкасцю. Чаго на радзіме пісьменніка быць не павінна, – перакананы галоўны рэдактар тыднёвіка «Наша Ніва» Андрэй Скурко.

«Быкаў – гэта такі пісьменнік, які мусіць пастаянна прысутнічаць у кнігарнях. І калі дзяржаўныя выдавецтвы не рупяцца пра тое, каб яго кнігі, якія багаты скончыліся ў продажы, з'яўляюцца своеасабова ў перавыданнях, то гэта робіць незалежнае грамадства».

Другое выданне «Пахаджанаў» цалкам паўтарае першае. А між тым, за час ад першага на старонках часопіса «Дзеяслоў» быў надрукаваны новыя запісы, лісты, прыпавесці, апавяданні, аповесці Быкава (невядомая аповесць «Бліндаж» выйшла ў бібліятэцы «Дзеяслоў»). А яшчэ раней аповесць «Афганец» ды шэрраг прыпавесця ўвайшлі ў выдадзенную «Беллітфондам» кнігу Васіля Быкава «Парадоксы жыцця» (на беларускай мове і ў перакладах на расійскую).

На пытанне, чаму выдаўцы «Кнігарні Наша Ніва» не дапоўнілі новымі тэкстамі другое выданне «Пахаджанаў», спадар Скурко адказаў: «Так мы пастановілі».

Выдаўцы запэўняюць, што маюць свою сетку распаўсюду, праз якую новыя выданні твораў Васіля Быкава будуть даступныя ўсім ахвотным іх мець і чытаць.

**“БЫКАЎСКІХ ЧЫТАННЯЎ”  
У ВІЦЕБСКУ НЕ БУДЗЕ**

Віцебскі паэт Давід Сімановіч працаваў правесці ў абласной бібліятэцы адмысловую імпрэзу да 84-х угодкаў з дня нараджэння Васіля Быкава: запачаткаў традыцію штогадовых «Быкаўскіх чытанняў». Аднак гэтае ініцыятыва не знайшла падтрымкі ў чыноўнікаў. Давід Сімановіч не канкрэтізуе, хто конкретна выступае супраць ягонай ідэі, але

кажа, што «у горадзе знайшліся сілы, якія перашкодзілі рэалізацыі гэтых планаў».

Паводле Давіда Сімановіча, у яго захоўваецца рашэнне Віцебскага аблвыканкаму за сакавік 2004 года, згодна з якім чыноўнікі яшчэ чатыры гады таму збіраліся арганізаціяю канферэнцыю, прысвечаную творчасці народнага пісьменніка Беларусі, а таксама ўсталяваць памятную дошку ў гонар Васіля Быкава на будынку мастацкай вучэльні, дзе ў 1939-1940 гадах вучыўся Васіль Быкаў. На сённяшні дзень выкананы толькі адзіны пункт з гэтага рашэння – адноўлена сядзіба пісьменніка на ягонай радзіме ў вёсцы Бычкі Вушацкага раёна. Там, у мемарыяльным музеі Быкава, 19 чэрвяня збяруцца прыхільнікі ягонага таленту ды бліжэйшыя сваякі. Там жа будзе ладзіцца ўрочыстая імпрэза і 26 чэрвяна.

Мемарыяльная дошка ў памяць пра Васіля Быкава з'явіцца ў Віцебску, магчыма, у верасні, – падчас святкавання Дня горада. Дакладная дата падзеі пакуль невядомая (хутчэй за ўсё, другая палова верасня), але вельмі ўспешила, што віцебскія ўлады, нарэшце, ажыццяўляюць гэтыя праект, які па невядомых прычынах адцягвалі некалькі гадоў.

Гэту радасную навіну паведаміў віцебскі паэт Давід Сімановіч. Па ягоных словам, намеснік старшыні Віцебскага гарвыканкама Павел Лосіч і кіраўнік аддзела культуры гарвыканкама Віктар Кібісаў збіраюцца наведаць майстэрню, дзе знаходзіцца макет памятнай дошкі (яе аўтары – два віцебскія скульптары Валеры Магучы і Аляксандар Гвоздзік). Калі чынавенства ўхваліць іхнюю працу, то макет павінны рыхтаваць

# ПАЭЗІЯ

## Воля ЧАЙКОЎСКАЯ



\*\*\*

Сакавіта паветра.  
Фрукты Сезана.  
Восень.  
Цымнене рана.

### ЛІЧЫЛКА

У драўлянай камізэльцы  
Вокны-шкельцы.  
У зялёных трывліпутаў  
Дваццаць футаў.  
У прыгожых мінакоў  
Сто кускоў.  
Хто не згодзіцца вадзіць –  
Будзем біць.

\*\*\*

Крыавы драпежны маладзік,  
Як стомлены грамадны дзік,  
Улёгся на дома дах.  
Наганяе на горад страх.

\*\*\*

### Ю. К.

Ты мой разбэнчаны апостал.  
Ты мой боль.  
Ты мая надзея.  
Калі я не з табою побач...  
Дзе я?..

\*\*\*

### Віцебску

Звалілася. Зад пабіла.

### НАШЫ ДУБРОВЫ

Наши дубровы шумяць аб мінульм.  
Ліске, як спевы, звініць у бары.  
Дух ад зямлі ў тым лісці прачулы,  
як образ сонца ядбаўны ў гары.

Наши дубровы піноць нам аб вечным,  
дзе мужных рыцараў веча і сеч,  
дзе нашых мрояў дзівосных шлях млечны,  
дзе ўбіты ў камень Ярылавы меч.

Наши дубровы ў лісці шумлівым  
голосам мовяць пра мудрых дзядоў,  
там наша сіла, пышчота й любоў,  
там крывічоў, нібы ў голлі, ѹмкне кроў,  
там вайдалот абуджаў небаслоў,  
там цішыня над каменнем магільным...

Наши дубровы –  
Айчыны аснова!

## Сяргей ПАТАРАНСКІ



\*\*\*

Пад ветрам сосны.  
Скрыгат іх нясе  
той боль, што заўсягды душы вядомы,  
які, як вечная ў турботах стома,  
як жаль па кветаў чыстае красе.

Бо ў рыку тым мо адкрыцця выток  
і дума прагавітая ад Бога,  
што лёс, нібы зімовы ветру ток,  
не сэрца цешыць, –  
боль нясе глыбокі.

### КУРАПАЦКАЯ БАЛАДА

Курапаты...  
Тут Хрыстос распяты.

Сонца промені, як струна анёла,  
што мне грае на самотнай лірі,  
там, дзе боль Радзімы спіць у лесе мірна,  
спеў лунае між галінаў голых:

“Ойча Наш,  
о за якія раты  
ў Курапатах  
наш Хрыстос распяты?!.”

Дрэваў гул, нібыта зоў анёла  
горна з паднябеснай той вышыні,  
і ад гулу з неба ажно сэрца стыніе,  
абуджае буру ў лісці кволым.

Дума йрвецца, нібы грай крылаты, —

Тут невыпадкова Бог распяты,  
памяць продкаў клічуць Курапаты,  
каб не паўтарыць час праклятых  
для нашчадкаў у няволі кратах...

### МРОЯ

*Нілу Гілевічу.*  
У тым сяле, дзе я не быў ніколі,  
і дзе ніколі я не буду,

там Рай, яго святыя цуды,  
там Беларусі залатая долія.

Аплаканая змучаных прарокаў  
бясконцай чарадой праз часу нерат  
у тым сяле,  
куды імкнуўся крокам,  
і сэрцам, што трымала Веру,

дзе нас сустрэне ў хаце Бога маці,  
як родная,

як бацька, Ёзаф шчыры,  
дзе шчасце,

быццам сонца,

а ў прысадзе  
шыпшыны мрояць аб адвечным  
міры...

У тым сяле, дзе я не быў ніколі,  
дзе нашай роднай Беларусі воля!  
Дзе, можа, буду –  
у Раі небным, пудным...

### МАЦІ РАДЗІМА

Маці Радзіма,  
ты доўга маўчала...

Ты,  
анямелая,  
з кроўю ў сліне,  
сына свайго ў родным доме чакала,  
сына свайго ў частым полі чакала,

Ляслулася з аблокаў.  
Ты штосьці так далёка...

\*\*\*

У абцугах сціскае холад.  
Цень пераследуе.  
Усё варожае.  
Творчы голад.  
Хто ведае?

### ЭЙФАРЫЯ

Пасадзі мяне на паветраны шар.  
Каб свабодна было.  
Каб баўталіся ногі.  
Пасадзі мяне на паветраны шар.  
І сядай побач сам.  
Паляцім разглядаць дарогі.

\*\*\*

Праз чорныя ночы,  
Праз шахты маўчання  
Твой голас груюча пра  
наша спатканне.  
Твой голас па рэйках  
ідзе цягніком.  
Па целе вандруе крыва роўчуком.  
Твой голас расколе,  
растопіць ільдзіны.

Твой голас гучыць, мой адзіны.

\*\*\*

У тваіх абдымках  
Як ва ўлонні маці.  
Гэта ж трэба ўмець  
Так абняці!!!

\*\*\*

На вуліцах так пуста...  
Самотна без людзей і смецця.  
Таносеньская луста  
Хлеба на газеце.  
Дзяўчынка без прытулку,  
Як цяжар за сабой,  
Запыленым завулкам  
Цягне смутак свой.

\*\*\*

Пра якія дахі гаворка?!

Засталася гарэць канфорка...  
Кава бегае па пліце.  
Закруцілася ў побыце.

\*\*\*

Вечар.  
Плечы.  
Цюль аблокаў.  
Я тваіх чакаю кроакаў.

### МЕНСКАЯ ЭЛЕГІЯ

На Беларусі зноў дажджы,  
і цэлы дзень залева ў Менску,  
ды дождж той дапаможа жыць,  
абудзіць знову ў сэрцы песню

пра нашы самотны добры край  
з душой анёльскаю паэта,  
які хоць на зямлі не Рай,  
ды даражайшы ўсяго свету.

І восень сонечным крылом  
народзіць песні звон прасторны  
ў прасторы, што жыве на злосць  
навалам векавечным мору,

з душой, як сонца залатой,  
з тугую, як дажджы, прасветлай,  
як неба Вераю святой  
ў вачах прарока і паэта.

### ЭЛЕГІЯ

Вялікі жаль, што кожны мае лёс,  
народ зыходу перад тым Зыходам,  
што свету Бог акрэсліць – дый нябес  
у час той сходу сыдзенца з цемрай воднай...

Хоць зразумела, што грахоў купель  
прад Боскім вокам пільнym не скавана,  
але шкада быльых надзеяў напеў,  
што знік з асуджана радоў змагарных.

Мне не шкада сябе: я – чалавек;  
мене ніткай быць у рушніку бяздонным  
жыцця нарада, што жыве ні век,  
як чалавек,  
а мае рэй прадонны...

### БАЛАДА АГІНСКАГА

Агінскі пяе пра Свабоду –  
без словаў  
ды мовай сваёй,  
дзе роднай Літвы ўзыходнасць,  
дзе Волі нязрушны прыбой.

Агінскі пяе паланэзам  
Ў сваім паланэным раі,  
дзе сутнасць Любові ўваскрэслай  
у годнасці йрвецца вагні

да сумнага шэрага неба  
Айчыны, што ў зоне вярыг,  
якай ад болю аслепла,  
дзе людзі, даўно як звяры...

Ды ўсё ж нашых зор калыханне  
уваскрэсла між гукаў тваіх,  
якія нам, як спавяданне,  
для будучых спраўаў святых.

## Васіль ЗУЁНАК

\*\*\*

Загадка: прастора і час.  
Разгадка? Нямое пытанне...  
А што калі нас не стане? –  
Якая прастора без нас?

А ў вечнасці – час які,  
Калі: ні канца, ні пачатку?

Стаяць шкалярамі перад загадкай  
Парсекі і вёрсты, дні і вякі...

### Выбар

На шалях жыцця – асалода з атрутаю.  
Бог шчодры. А д'ябал зларадна прышціх.  
Бог з верай. А д'ябал з душою адсутнаю.  
І выбар адзін між кръжоў межавых:  
Ніхто за чужыя грахі не пакутуе –  
У кожнага ўдосталь хапае сваіх.

### Ну каго ні ўспомні...

Ну каго ні ўспомні: ад Нерона  
Да быльых сакратароў ЦК, –  
Кожны задам прырастаў да трона,  
Скіпетрам рабілася рука.

Праз агонь праісці, ваду і трубы  
З медным услаўленнем перамог, –  
Хто, скажыце, без душэўнай згубы,  
З д'яблам не дамовіўшыся, змог?

Хто не абвяшчаў, што ён абраннік –  
Ну калі не боскі, то людскі?..  
На Талмудзе, Бібліі, Каане –  
Цараваць кляліся на вякі...

Нават спец з саўгасным кругаглядам  
Сёння ад быльых не адстаем,  
Кажа: «Хто аднойчы ўзяў уладу,  
Той за так яе не аддае...»

Час ідзе – эпоха за эпохай, –  
Мелюць жорны чалавечы лёс.  
Толькі шлях не заастае мохам,  
Тронны шлях да фіорарскіх нбёс...

Зноў і зноў гісторыя вяртае  
Нам агонь, ваду і трубаў медэз.  
А прыроды? А яна ўсё тая:  
Чалавек уладу прагнє мець...

### Вішня

У садзе – як вясны абрэз –  
Успыхнула за домам, –  
І хто здзіўіся першы з нас,  
І хто каго ўсвядоміў?

Пчаліны звон на сто кален, –  
Гляджу: ці гэта вішня,  
Ці гэта я і мой рэнтген,  
Прасветлены ўсімі?

### Хвароба

Як толькі набірае моцы лес,  
Як толькі дрэвы развінаюць плечы,  
Адкуль яна навальваеца – спрэс –  
На кожную дзялянку – злая нечысьць.

Свідруе, точыць мякаць караед –  
На радасць дзяятлю, спажыўцу-суседу,  
Спраўляе смертансны свой банкет, –  
І вусачы – за караедам следам.

А дзе ўжо дрываекі-вусачы,  
Абавязкова наліпаюць плоймай  
Дзялкі з далярам хіжым – фірмачы, –  
Вусата-фірмачаўская абойма...

Пілуюць лес – тралююць ды шурфуюць,  
Бо як жа – хворы змогамі лясымі...  
А хто звяроў і птушак хто прытуліць?  
І хто мой боль зашэпча і суніме?

Вывозяць лес, – як быццам на лячэнне.  
А лекі – зелень сквашная даляраў,  
Што набівае фірмачам кішэні  
Пад шляхеры сякер і цыркулярак...

Як гэта – лесарубы? душагубы? –  
Вас называець? Адно мне толькі ясна:  
Быў у мяне дружбак зеленачубы –



Застаўся лысых пнёў сенат сучасны.

Дратуюць цегачы – за лядам ляды.  
Хварэ лес: Ці нам капаюць яму?..  
І кроны елак на экране далягліда –  
Нібыта вострыя зубцы кардыяграмы...

Якія мы, такія і лясы ў нас:  
Праймаюць да нутра і гніль, і гнусь...  
Ідзе кругляк з дзялянк перасыльных, –  
Хварэ лес, хварэ –

Беларусь...

**Баліць...**  
Жыццё – як мудры настаўнік –  
Вучыць слёзы не ліць:  
Будзе і ў нашым стане  
Свята... А ўсё ж – баліць...

Баліць – бязмоўе народа,  
Баліць – «вертыкальны» вэрхал,  
І шклянка хаўтурная з верхам, –  
Як рабская ўзнагарода.

I Гамлет: «Піць ці не піць?...» –  
Пытаннем над вухам сіпіць...

**Экран**  
Ну і морда: ні зморшкі на твары, –  
Хоць плакаты пішы на ілбе.  
Свеціць зирка – ды свету не пары:  
«Што мне свет – я сам па сабе!...»

Ці спяваць, ці вывозіць фекалій,  
Ці... – ва ўсім ён мудрэй, чым сава,  
І на кожным тэлеэкране –  
Галава, галава, галава...

Дакляруе – як райскую візу  
Выдае: весяліся, душа!..  
Так пратрубіць глудзы, галавізар, –  
Цэлы дзень тэле-вата ў вушах.

Цэлы тыдзень тэле-парканамі  
Загароджаны даляглід...  
Заэкраниены, як заарканены,  
П'яны сунеца электарат...

**Прадвесне**  
Мой лысагорскі Notre Dame,  
Вятрамі снежнымі прадзымуты,  
Забытым – наўзагон – слядам  
Збег ад самотнае пакуты...  
  
Чакаў цярпліва паўзімы, –  
Хоць слухаў, ды гукаць баяўся,

Глядзеў, з якога боку мы  
Падыдзем, – і не дачакаўся...

Аднойчы ў сіверную ноч  
Сышоў – расхрыстаны, разуты –  
Па снезе... Моўчкі... А наўзбоч  
Стаяў атарапель люты...

І я туды, дзе сакавік  
На ўзлеску ўцекача тримае,  
Бягу. Каб Notre Dame не знік, –  
Бягу!.. Ён вернецца, – я знаю!..

Пустым паглядам грэючы бязмежжа,  
Праходзіла ў самнамбулічным сне.  
А я быў побач, я табе належаў, –  
Няўко не заўважала ты мяне?

Падбітая халоднымі вятрамі,  
Шляхі ляжалі панаўзбоч хады.  
Блюзнерыла жыццё ў штодзённай драме,  
І мройтіся райскія сады...

Так Бог наканаваў: не размінуцца.  
Па-боску ўсё, ды ў д'ябалскай цане...  
Прайшла – і ўжо ніколі не вярнуцца  
Да той сустрэчы ні табе, ні мене...

**Позірк**  
Пабіті лёсам-таўкачом на друцу,  
Сам, як таўкач, паміж людзей таўчэцца,  
Гатовы і лізнуць, і агрывнуць, –  
То з гладкай, то нахіжана шчэццю.

Куток апошні і рубель прапіты, –  
Адзін цяпер прытулак – падваротня...  
І вочы адпілі з жывой арбіты  
Ў свет, што дыханнем і за смерць смяротней.

Нібы душа, разлучаная з целам, –  
У зренках не ўспамін, а цену знямелы,  
Азлоблены, самотны... і – ніякі, –  
Як позірк у бяздомнага сабакі...

**Стадыён**  
Там, дзе фанаты і фанаткі  
Малілі правую нагу  
Любімца-форварда ў «дзевятау»  
Гол замастацьць набягут;

Дзе заклікала фізкультура  
Даць бойку старасці ѹ гадам  
І гарставаць мускулатуру,  
Дух умацоўваючы, –

там

Багоўніакшых сёння цэняць  
І моляць масы стадыён:  
Каму – уратаваць кішэні,  
Каму – урваць круты мільён...

Гандляр з гандляркай там спажытак –  
Баул, правобраз модных крам,  
Нясціць, як скініо левіты –  
Святыню, пераносны храм...

### Адна...

Цень без сонца,  
без вясны квітненне,  
Мёд без вуснаў,  
чарка без віна,  
Лес без рэха,  
песня без натхнення,  
Без палёту неба,  
Адна...  
Адна...

\*\*\*

На пляцоўках інтэрнатных  
З парапетнымі бар'ерамі  
Мы жыццю давалі клятвы  
І ў сваю сусветнасць верылі.

Мы сяброўкам прысягалі,  
У нязбытнасць закаханыя...

Замяло гадоў снягамі  
Ўсё, вясною адспяванае...

І з жыццём раҳункі ў мінусах,  
І сусветнасць абмінула,  
І нязбытнасць прытамілася,  
Ціха ў памяці заснула...

### Прадчуванне

Яшчэ і сівер не зусім што студзіць,  
І кожны дзень «Здароў!» крычыць сусед, –  
Здаецца, як было ўсё, так і будзе...  
А што ж тады турбуе неўпрыкмет?..

Бушуюць будні клопатным замесам –  
Жыццё вядзе свой несканчоны рэй, –  
А ўжо рыпяць іржавыя завесы,  
І холадам дыхнула з-за дзяяврэй...

### Скупая

Смерць – гэта вечнасць. Ды яшчэ ў скупая:  
Ці ты Зуёнак, ці ты шах персідскі, –  
Хоць час нямераны як мела, так і мае,  
Але свайго – хвілінкі не ўступае, –  
От, паспрабуй схітрыць ці адпраціца...

### Няхай бы...

Часцінка Бога, чалавек смяротны,  
Зямным зачараўаны хастваством,  
Успамінае гліну неахвотна  
І хто й нашто рабіў з яе раствор...  
Хоць плача: тут ён самы найгаротны –  
Адмольвае, як можа, дзень зваротны...

І я такі ж – часцінка чалавечтва,  
І да зямнога сэрцам я прырос.  
Прабач мне, Божа, але мне здаецца,  
Ты паспяшыў зламаць Адаму лёс, –  
Няхай бы нам сказаў, як там жывеца,  
І ўрай гукнуў: душою адагрэцца...

Жыве суцяшэнне спрадвек –  
абмінцу небыццё:  
У «вечна жывыя» патрапіць,  
аддаўшы жыццё.

«Ніхто не забыты...»  
Абманны спажытак... Аднак  
Не-не, дыў паверыш –  
цікава: а што там ды як...

Цікава ў адтуль, дзе ўзаемазабойцы –  
прастора і час –  
Пластуюцца ў вечнасць,  
людзей цікаваць:  
А як яны будуть без нас?...

І хоць не пачуюць, мы скажам:  
«Жывыя жывуць між жывых.  
А тыя, што «вечна жывыя»?  
Спытайцца ў іх...»

ЭС

# ДВАЦЦАЦЬ ПЯЦЬ КРЫЖОУ ДРАЖНА

Віктар ХУРСІК

**Калі гляджу ў недалёкае мінулае і прыкідваю, ці варта было займацца даследаваннем Дражненскай трагедыі, адказ з'яўлецца сам сабой: варта.**

Варта было забіць гэты цвік у свядомасць беларусаў. Гісторыя Другой сусветнай вайны і нацыі цалкам будзе пераламляцца цераз агульначалавечыя пакуты, а не цераз ідэалагізмы кшталту «Беларусь – краіна-партызанка», «всенародное партизанское движение» і г.д. За ўсей гэтай беларускай «партизаншчынай» стаялі амбіцыі перадавеных кіраўнікоў рэспублікі. І толькі. Вядома, што Сталін не рабіў ніякай стратгічнай стажкі на насельніцтва, якое аказалася пад акупацыяй. Ён разумеў, што ўзброенныя драбавікамі беларускія мужчыны і жанчыны не вырашаць выходу вайны. Тым больш, што «ворагаў народ» сярод іх НКУС выкryў звыш меры. Партызанскае рух на Беларусі да канца 1942 года сябе амаль ніяк не выяўляў. З Масквы на Беларусь пачалі засыпаша дыверсійныя атрады, якія мелі сваёй задачай вывесці сітуацыю на стану спакою, выклікаць на беларусаў нянявісьць да немцаў. Беларуская кроў пачала ліцца па загадзе з Москвы, а не з вялікага жадання да самазнішчэння кінутых на волю лёсус жаноў, старых і дзяцей.

Прыблізнае нешта падобнае адбылося і цяпер. Нацыя падзелена па палітычнай і мәмаснай прыкіме, існуе супрацьстаянне тых хто «за моцную и процветающую Беларусь» і тых, хто за Беларусь зывчайную дэмакратычную, ёўрапейскую. Гэта супрацьстаянне пацвярджаюць і апошнія падзеі ў Дражна. Як вядома, у першы раз яго спалілі партызаны ў 1943-м і загадалі відавочцам маўчаць. У другі раз сведкам трагедыі, што адважыліся ўстанавіць крыж па сваіх родных-пакутніках, мясцовую ўладу ў асобе старшыні райвыканкама загадала трывалы язык за зубамі, старшыню сельсавета звольніла, а таго, хто прыпіёс рыдлёнку, кааб усталяваць крыж, пакарала велізарным штрафам (сям'я Аляксандра Апанасевіча ў распачы). Тыя, хто за «моцную и процветающую», прадмантравалі сілу і падзялілі мясцове насельніцтва па прыкіме адносін да ўлады. Цяпер дражненцы не будуць адзінмі ў памкненні ўшаноўваць памяць пакутнікаў і зноў падзеляцца на «папіцай» і «партизан». Рэпрэсаваныя ў чарговы раз, яны наўрад ці захочуць вяртацца нават у думках да той страшнай трагедыі, каб не наклікаць горшай бяды на сваіх родных і блізкіх.

Па звестках, якія я маю, уся працэдура ўстаноўкі крыжа ў Дражна 19 красавіка 2008 года кантралявалася і адсочвалася спецорганамі. На запыт начальніка мясцовай міліцыі, які паводзіць сябе ў нязвычайнай сітуацыі, з Мінску паступіла каманда: «Не чапаць».

Я з Мікалаем Іванавічам Пятроўскім (сведкам дражненскай трагедыі, на вачах якога штыкамі закалолі маці, забілі сястру і брата) прыехаў у гэты дзень у Дражна на сваёй машыне. Мы кожны год

ездзім з ім на могілкі. То напярэдадні, то адразу пасля чорнага дня – як атрымліваецца. Гэтым разам кінуўся ў очы аўтобусік, які праехаў паўз нас. Потым шмыгнула нейкая легкавушка. Душа прадчувала нешта. «Паехалі, – кажу Іванавічу, – у вёску. Зазірнём да Апанасевіча, да Ралько заглянем. Ты ж узяў пляшку. Хай хлопцы памянуць родных, як зывчайна». Той пагадзіўся. Заехалі ў краму, узялі сёе-тое з закускі, і праз хвіліну былі ў хаце Ралько. Неўзабаве туды прыйшлі і бацька з сынам Апанасевічы. «Кажуць, сёння будуць усталёўваць крыж па ахвярах», – зазначылі мясцовыя, – можа, адкладзем чарку?» Мы пагадзіліся. Усе селі ў машыну, і зноў паехалі на могілкі. Там ужо былі людзі. Большай часткай незнаёмыя, чалавек дзесяць. Мае спадарожнікі вызначылі сярод іх мясцове начальства, астатніх не ведалі. Пад'ехала яшчэ пара машины, выйшлі людзі з фота- і відзакамерамі. Для мяне, журналіста, гэта было зывчайнай з'явай...

Ішоў даждж, было даволі хладна. З вёскі на кані прывезлі крыж. Быў ён ладны, магутны, як і належыць сімвалу трагедыі. Зразумела, у іншых абставінах крыж можна было б да могілак і данесці, але перашкаджаў даждж, ды і рук у арганізатораў было малавата. Крыж важыў кілаграм пад даждзе...

Мясцове начальства ажывілася. Пачалі вызначаць месца для сумнага знака. Затым адбылося асвячэнне крыжа, а яшчэ праз некалькі хвілін кожны раз'ехаўся ў свой бок. Прамоклья да ніткі, мы падаліся зноўку ў вёску ў хату Ралько, дзе і абарэліся.

Тое, што адбывалася ў наступныя дні, можна называць вар'яцтвам. Праз чатыры дні Вячаслава Сіўчыка, удзельніка ўсталявання крыжа, арыштавалі і пасадзілі за краты. Мне пачаў звоніць нейкі міліцыянт са Старых Дарог і патрабаваць, каб я прыбыў у суд. Я адказаў, што з'яўлююся па пісьмовым выкліку, але на наступны дзень званок паўтарыўся. Пазней пачалі тэлефанаўць дадому мінскія міліцыянты, па телефоне яны зневажалі жонку і дзяцей. Як мужчына, я павінен быў абараніць сям'ю і вырашыў ехаць у Старыя Дарогі, каб на месцы высветліць, чаго ад мяне хочуць. Пры гэтым мне ўжо было вядома, што ўлада падала ўстаноўку крыжа як палітычную акцыю. Яна не хоча, каб Дражна стала месцам паклания апазіцыі...

Як пісьменнік я не разумеў і не разумею такога. Што дрэннага ў tym, што частка нашага грамадства будзе пакланяцца праху закатаваных? Які ўрон гэта нясе іншым людзям? Што дрэннага крыеца ў tym, што сведкі Дражненскай трагедыі пайшли б пакланіцца спаленай партызанамі радні і бліzkіm? Хай сабе і з прадстаўнікамі палітычных партый. Праўда, не сакрэт, што ў Дражна ўсе пабачылі б рэаліі сучаснай палітыкі на вёсцы: разбураны калгас, спітъя твары дзяўчат і мужчын, поўную апатыю жыхароў да ўсяго, што адбываецца за межамі сядзібнага плюту. Але гэтыя стан безвыходні насыці ў грамадстве рэпрэсіямі да іншадумцаў яго не паправіш.

Маёр Флоцкі адвесіў мяне ў райадзел. Ён быў рады, абышкуаў мяне. Потым мяне «прасвяцілі» металашукальнікамі і адчынілі дзвёры ка-

меры. Патыхнула чалавечымі нечыстотамі, застоенымі паветрам. У камеры была паўцемрадзь, і вочы не адразу адшукалі вольнае месца на «сцэне». Так празвалі вязні насыці, які ўзвышаўся на паўметра над бруднай падлогай. Насціл гэты быў з ДВП, голы, без якой бы там поспілкі. Вязні клаліся на яго ў той адзежы, у якой іх арыштавалі. Камера прыблізна памерам два на два метры. «Сцэна» была не на ўсю даўжыню, паўметра «з'ядоў» праход ад яе да дзвёры (у ёй, як і належыць, «кармушка»-вакенца для падачы ежы); уверсе, на вышыні мо чатырох метраў, цымнай лямпачкай. Абапал няроўных, абляпнаных цементовым раствором і пабеленых крэйдай сцен на «сцэне» была бачная ежа, якую перадалі родныя арыштанатам.

Першы дзень здаўся годам. Высветлілася, што ў адрозненіне ад рэжымных месцаў зняволення, так званых «зон», у Старадрожскім ізаляторы часовага ўтрымання прымяняюцца метады фізічнага ўздейння на чалавека: не тушыцца

ноччу святло ў камеры, адсутнічае выгад зняволеных на прагулку, выгад на вуліцу ў прыбіральню ажыццяўляеща персанальна, пад аховай назіральнікаў, два разы ў суткі. Вытрымаць у наш час такія пакуты можа далека не кожны чалавек...

Свой арышт і зняволенне я ўспрыняў па-філософску. Раз пасадзілі – значыць праўда за мною. Хаця прыпомнілася: некаторыя нашыя пісьменнікі, гісторыкі і журналісты зарабілі аўтарыгтэт на апісанні пакутаў беларускіх «нацдэмай» пачатку дзвінскіх гадоў. Ніводны з сучасных знаёмых «папяровых» змагароў не патэлебанаваў мне пасля вызвалення і не падтрымаў маральна. Разумею цяпер, у якім вакууме апынуўся ў свой час Гарэцкі, Чарот, Бядуля... Уяўляю, як ім было цяжка ў часы рэпрэсій. Краіна ж і тады «квітнела», «рухалася наперад», а ім, хто ведаў цану гэтага руху і яго зіщчальныя наступствы, належала зыйсці ў магіту. З майкліўскіх збораў і блізкіх...

Мала чаго змянілася ў наш час. Раструшчана культура (ад яе

толькі і застаўся «базар»), сталёвы каток працаціўся па адукцыі (нацыя адасабляеца ад агульнаеўрапейскіх працэсаў, вучнямі беларусамі пратысніца класіцэглу на будоўлях расійскіх алігархіяў), дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі адстайваюць не інтэрэсы нацыі, а дзяржаўныя чыноўнікі. Лінія Сталіна была толькі пачаткам звароту да талітарнага антуражу. Цяпер у праекце здымкі фільмаў пра грузінскую «беларуса», ката беларускага народу, паплечніка Беры Цанаву, пра «айца нацыі», рускага «беларуса» Панцеляймона Панамарэнку і шэршнага іншых мерапрыемстваў, якія павінны вярнуць беларусаў у сваё гістарычнае стойла. Зразумела, у гэтым раскладзе мемарыял у Дражна не прадугледжаны. Але цвік у крыж праўды пакутнай вёсke ўжо забыты. І яго не выцягнуль ідэолагам ад улады, якія ўжо выкарысталі газету «Во славу Родины» на напісанне бруднага матэрыяла і працягваюць кампанію дэскрэдатыўнай майго даследавання з дапамогай так званых «гісторыкаў».

Хай пнуцца. Жахлівую гісторыю спалення вёсke 5-м габрэйскім атрадам імя Кутузава 2-й Мінскай партызанскай брыгады ім не перакрэсліць. Як не пад сілу ім паказаць месца пахавання тых 400-х «паліцайскіх і драбавольцаў», якіх быццам бы па-заліхвацку перабіці 15 красавіка 1943 года згаданы атрад (лічба «скача» ў справа здады партызан і нават прыведзена ў кнізе «Памяць» Старадрожскага раёна). Ды і вёску Дражна «паліцайскай» зрабіць не ўдасца. Была яна і да вайны і пасля вайны савецкай, простай і ражманай...

Я – беларус. Мой род па-бацьку з-пад пухавіцкай Дукоры налічвае не адну сотню гадоў, не менш вядомыя і жалудоцкія Шэршні памаці. Тут, на Беларусі, жыць май дзесяці і ўнукам. Кажуць, што ёсць перасяленне душаў. Я вельмі не хачу, каб мая душа перасялілася ў свінню. Я буду стаяць за праўдой і ездзіць у Дражна штогод. Я ўпэўнены, што ў гэты вёсцы з'яўшца не адзін, адвацца пяць крыжоў у гарні бязвінна забітых пакутнікаў.

## ВОДГУК

**У мінулай «Літаратурнай Беларусі» быў змешчаны інфармацыя пра адміністрацыйны пераслед літаратара Віктора Хурсіка і Заява Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў у падтрымку свайго сябра. Рэдакцыя атрымала шмат водгукau на гэту падзею. Адзін з іх – пісьмовы і характэрны – «б» друкуе разам з эс-роздумам Віктора Хурсіка пра нядайна перажытае.**

«15 траўня Старадрожскі раённы суд пакараў беларускага пісьменніка Віктора Хурсіка 15-ю суткамі адміністрацыйнага зняволення за раскрыццё трагедыі вёсke

Дражна, калі 25 жыхароў былі забітыя партызанамі 2-й Мінскай брыгады 15 красавіка 1943 года. А крыж, усталяваны ў памяць аб 25 мірных жыхарах бязвінна растроўляных мясцовыя ўлады дэмантавалі.

Я абурана жахлівым учынкам мясцовых уладаў за памяць жывых пра мёртвых сялян. Далучаюцца і падтрымліваю Заяву Рады грамадскага аўяднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» за крывадушнасць да памяці мінулага, нашай гісторыі. Шчыра дзякую пісьменніку Віктору Хурсіку за бескампраміснае раскрыццё старонак гісторыі нашага народа, усебакова падтрымліваю яго абавязак перад будучымі пакаленнямі».

Каляда Ніна Фёдаравна, настаўніца, ветэран працы.

## ПОСТАЦІ

## ЗАГАДКА ЛОРКІ

## ДА ЮБІЛЕЮ ПАЭТА

**Удзень нараджэння (яму 110) хоцаца ўспомніць яго смерць. Лорку забілі за палітыку. Арыштавалі за палітыку...**

Асабліва ярка асоба раскрываеца ў напружанай вітальнасці. Прага да ўлады, да ўражання ў выводзішь на найкароткую прамую да смерці. А абапал дарогі вырастаюць прароцкія вершы аб близкай развязыцы. Прага да фарбаў заканчаецца перамогай аднаго адзінага колеру: аслипляльна-белага, у якім адначасова выбліск зачацця і стрэлу, што скірае ранейшае жыццё.

Зразумела, расстрэльваюць паэтую па недаречнай выпадковасці. Якая б ні была ступень іхняга ўдзелу ў змаганні, законы вайны на іх не распаўсюджваюцца. «Загінуў салдат» – і можна дадаць: нявольнік гонару або нявольнік каскі. А паэт – нявольнік фарбы. Які эгацэнтрычна перабірае раскошную палітру, прагне апошніга мазка, імя якому – абліютнае самадрачэнне.

Чамусцы мала хто разглядае важны феномен: палітыванансць эстэтаў. Чытаючы Лорку, успамінаеш то яго ідэалагічнага антыпода Гамсуну, то субрата па «львіне» Бабеля (праз чатыры гады пасля Лоркі яго пакараюць смерцю ў ухваленай абодвум Савецкай Рәсе). Іх родніць адзін і той жа прыём – сталае накладанне слоў з рознай семантыкай, сполучэнне несумішчальнаага, выраб палкіх сты-

лістыхных кактэйляў накшталт “безнадзейнага ветразя” або “смяхоткай кабуры”... Не заўсёды гулкі аксюмаран, часцей меладычная метанімія, але вось псаходзілікі нязменная. Празгэты стиль (зрушэнне і разбурэнне межаў штодзённага) і прыадыненіца тып чалавечай адзінкі, захопленай палітыкай, але па думцы апалітычнай, далёкай ад мітусні. Палітыка вабіць як магчымасць зменьваць реальнасць фантазіямі. Больш за тое, уздел у палітыцы такай асобы – гэта форма таемнага пераадолення соцьума, кепкі знутры.

Ёсць версія, што Федэрыка Гарсія Лорку забілі, выконваючы асабісты загад каудзіль Франка. Такога меркавання прытрымваецца даследнік Ян Гібсан. Лорка падехаў у Гранаду. І стаў раздражняльнікам, чырвонай анучай для набычанага поўдня Іспаніі. Сам генерал тлумачыў ўсё прагматычна: “У той момант трэба было прадбачыць любыя зваротныя дзеянні з боку левых. Таму даводзілася расстрэльваць самых вядомых сярод іх”. Адразу пасля забойства імя Лоркі было заўгіта ў Іспаніі памяямі. Кнігі забароненыя на сарок гадоў, каб ціпер, як водзіца, яго помнік упрыгожыў цэнтр Мадрыда. Абывацеля, падазрао, і без таго раўнадушнага, пераконвалі, што гэта няздара, агент зарубежжа, “левы тэрарыст” і ў дадатак вычварэнец (за апошнія і забіты). Усё гэта было зблішага праўдай, уключаючы сюрэралістычны адносіны Лоркі і Сальвадора Далі.



Паклён быў у галоўным. І насуперак гэтаму паклёнту Лорка таленавіты, як доўгае лета. Народжаны ў чэрвені, у жніўні забіты.

Між тым для многіх ён стаў знакам. Чырвоная лапікі на рагах быка, радок, абарваны куляй, перамога праз паразу. Дарэчы сказаць, ім трывалі і паэты “савецкай адлігі”. Еўтушэнка пісаў:

Когда убили Лорку, –  
а ведь его убили! –  
жандарм дразнил молодку,  
красуясь на кобыле.

(Лорку незадоўга да смерці прызначынул да суду за верш пра жандарараў.)

Сёння Лорку ўспамінаюць рэдка. Летценнікі – ганебныя ў эпоху герантакраты, гэта значыць “любові да бабак”. Але чамусцы, нібы дзяякуючы пацешным і ўжо на ўсёмагутным акалічнасцям антыпастычнасці, ён раптам становіща сімвалічна важным...

Сяргей ШАРГУНОЎ,  
“НГ-Exlibris”

## ПАМЁР ЧЫНГЫЗ АЙТМАТАЎ

10 чэрвяна ў клініцы нямецкага горада Нюрнберг памёр Чынгыз Айтматаў.

Яму было 79. У яго былі сусветнавядомыя кнігі, еўрапейская слава і невылечная пнеўманія...

16 траўня пісьменнік патрапіў у шпіталь у Казані, адкуль праз тры дні яго перавезлі ў Нямеччыну. Медыкі мяркуюць, што пнеўманія стала вынікам нырчай і лёгачнай недастатковасці.

Чынгыз Тарэкулавіч Айтматаў нарадзіўся 12 снежня 1928 года ў кішлаку Шэкэр Таласкага кантона Кыргызіі. Яго бацька Тарэкул Айтматаў, вядомы дзяржаўны дзеяч Кыргызскай ССР, у 1937 годзе быў арыштаваны як “вораг народа”, а ў 1938-м расстралены. Маці, Нагіма Хазіеўна, татарка па нацыянальнасці, была акторкай у мясцовым тэатры.

Закончыўшы восем класаў, будучы пісьменнік паступіў у Джамбульскі заатэхнікум, затым скончыў сельскагаспадарчы інстытут у Фрунзе і Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве. На пачатку пісьменніцкай кар'еры друкаваў прозу на кіргізскай мове, затым пачаў пісаць і пасаіскую.

Усесаюзную вядомасць і папулярнасць яму прынесла аповесць “Джаміля” (1958), за ёй напісаліся “Першы настаўнік” і “Таполька мая” у чырвонай хустцы” (1961).



У 1970-х Айтматаў апублікаваў свае самыя вядомыя кнігі: “Белы параход”, “Пярэсты сабака, што бег краем мора”, “І даўжэй стагоддзя доўжыцца дзень” (“Буранны паштансік”). У 1980-х яго раман “Плаха” стаў адной з найважнікіх “перабудоўных” публікацый. У 90-х пісьменнік выдаў раман “Таўрокассандры”. Яго апошняя кніга – “Калі падаюць горы” – апублікаваная ў 2006 годзе. Тэмы чалавека, ягонай душы, пачуццяў, сумлення заставаліся цэнтральнымі ў творах пісьменніка. «Я ўвогуле адчуваю жышць як трагедыю. З жыццем вядомыя як фіналам», — сказаў у адной з гутарак Ч.Айтматаў.

На беларускую мову яго творы перакладалі І. Сакалоўскі, С. Міхальчук, М. Стравіцкі.

Чынгыз Айтматаў быў лаўрэатам Ленінскай і трох Дзяржаўных прэмій СССР. Пасля перабудовы пісьменнік займаў дыпламатычныя пасады: быў прызначаны амбасадарам СССР у Люксембурзе ў 1990 годзе. Пасля распаду Савецкага Саюза стаў дыпламатычным прадстаўніком Кыргызстана ў краінах Бенілюкса, а таксама пастаянным прадстаўніком рэспублікі ў НАТО і пры ЮНЕСКА. Ён займаў гэтыя пасады да сакавіка 2008-га.

2008 год быў абвешчаны ў Кыргызіі годам Чынгыза Айтматаў.

Пахавалі пісьменніка з найвышэйшым дзяржаўным ушанаваннем у прадмесці Бішкека.

## ЭС

## “КІЕЎСКІЯ ЛАЎРЫ”

У Кіеве прайшоў III Міжнародны фестываль паэзіі “Кіеўскія лаўры”. Яго арганізавалі Форум выдаўцоў у Кіеве і часопіс культурнага супраціву “ШО”. Гэта было дынамічнае свята ўзаемадзяяния паэзіі на ўкраінскай, беларускай і расійскай мовах. Вечарыны супалі з дніямі памяці роўнаапостальных Кірылы і Мяфодзія ды ладзіліся ў непасрэднай блізкасці ад Кіева-Пячэрскай лаўры. Вершы чыталіся як на мове арыгінала, так і ва ўзаемных крыжаваных перакладах. Бурнымі аплодысментамі віталі Андрэя Хадановіча (Мінск), Галіну Крук (Львоў), Сяргея Жадана (адн часова прадстаўляў на фэсце свой праект “ГОТЕЛЕ Харкава”), Анастасію Афанасьеву (Харкаў) і іншыя.

Больш ста ўдзельнікаў фестывалю прыехалі з Украіны, Беларусі, Расіі, Грузіі, ЗША і Канады, аднак фігурантамі гэтага форума былі (як сказана ў адмысловым нумары часопіса “ШО”) “самыя прасунутыя літаратурныя пляцоўкі”, “леген-



дарныя часопісы” і “элітныя выдавецтвы”.

Найбольш відовішчным і сцэнічным мерапрыемствам фестывалю стала аўяднаная вечарына маскоўскіх выдавецтваў “АРГО-РЫЗЫКА” і часопіса “Паветра”, праекта “Культурная ініцыятыва” і часопіса “Новы літаратурны агляд”.

Прэмія “Кіеўскіх лаўраў” была ўручаная прадстаўнікам Украіны: у намінацыі “Руская паэзія” – адэсіту Барысу Херсонскаму, у намінацыі “Украінская паэзія” – кіяўляніну Тарасу Федзюку (ганаравому госпіцу і куратору паэтычнай серыі “Зона Аведэя”).

## РЭХА ПРАЖСКАЙ ВЯСНЫ



Наталля Гарбанеўская была ўзнагароджаная прызам Спіраса Вергоса “За свабоду выказвання”. Гэтай прэстыжнай узнагародай быў адзначаны яе бясстрашны ўчынак – у жніўні 1968 года Н. Гарбанеўская разам з некалькімі сябрамі і аднадумцамі прыняла ўдзел у дэмансдраты на Чырвонай плошчы, пратэстуючы супраць уводу ў Чэхаславакію войскаў краін Варшаўскай дамовы.

На жаль, на фестывалі ў Празе не браў удзел беларускі пісьменнік Фёдар Яфімаў, які ў 1968 годзе быў выключаны з кампартыі за выступленне на аўяднаным партходзе творчых саюзаў БССР супраць савецкага ўмяшання ва ўнутраныя справы сацыялістычных краін (у прыватасці – ЧССР).

Сярод пісьменнікаў, якія прыехалі ў Прагу, – амерыканец Пол Остэр, канадка Маргарэт Этвуд, чэх Людвік Вацулік, расеец Ігар Памяранцаў і многія іншыя.

## НАЙБУЙНЕЙШАЯ ПРЭМІЯ ПРАЗАІКАЎ – У ЛІВАНЦА



Жыхар Канады, выхадзец Лівана Раві Хаж атрымаў самую вялікую ў свеце літаратурную ўзнагароду за адзін мастацкі твор: ірландскую літаратурную прэмію IMPAC, грошовая частка якой складае 100 тысяч эўра, паведамляе France Presse.

Хаж адзначаны за раман “De Niro’s Game”. Гэта – дэбютная кніга пісьменніка.

У рамане Хажа – гісторыя двух сяброў, якія сталеюць у ваюючым Бейруце. Адзін з мадых людзей выбірае выгнанне, а другі застаецца ў родным горадзе і патрапляе ў свет злачынцаў.

Лаўрэатамі прэміі IMPAC, якая прысуджваецца з 1996 года, былі скандальная вядомы французскі пісьменнік Мішэль Уэльбек і турэцкі лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуре Архан Памук, вядомы сучасны ірландскі пісьменнік Колым Тойбін, іспанец Хаўер Марыас.

# ЛІТКАКТЭЙЛЬ

16 (8)

## ФІЛЬМЫ

### “БАНДА БЕЛАРУСАЎ”, або Аптымістычна трагедыя

“Слуцкі збройны чын” Сяргея Ісакава з праекту “Невядомая Беларусь” анатсуецца як фільм пра малазнаныя старонкі гісторыі Беларусі часоў грамадзянскай вайны, калі ў 1920-1921 гадах слуцкія вайсковыя фарміраванні змагаліся з камуністычнай Расеяй за незалежнасць Беларускай Народнай Рэспублікі.

Каб спрадзіць свае ўражанні, праглядзеў паўгадзінную стужку, а дакладней DVD-дышк, двойчы, з паўзаю ў некалькі дзён. Аднак пэўныя супяречлівія адчуванні засталіся.

З аднаго боку – проста выдатна, што падобныя фільмы з'яўляюцца і робяцца даступнымі для люду паспалітага.

Не можа не цешыць багаты факталаўгічны матэрыял: раритетныя або малавядомыя кадры кінахронікі, унікальныя фотаздымкі, а таксама каментары да іх ды пазакадравы расповед пра тое, як працавіта і заможная Случчына спрабавала самастойна вырашыць, як жыць далей. Не могуць не ўражаваць дакументальныя кадры, калі на загад Леніна пачаўся крыжовы... выбачайце, чырвоназорны паход на заход, праз беларускія землі, каб “праз труп белай Польшчы” крочыць да сусветнае рэвалюцыі. Тактоўна вядуць аўтары гістарычныя экспуры Случчыны акно ад іншай маскоўскай навалы, ад XVII стагоддзя, ад часоў “невядомай вайны”, калі Слуцак стаўся ці не адзінным незвязаванным горадам на Беларусі, дзякуючы, заўважу тут, і фартэцыям, узведзеным на загад і пад кіраўніцтвам князя Багуслава Радзівіла. З любоюю паказваюць яны багатыя кірмашы дый фотапартрэты слуцакоў, якія вельмі годна пачываюцца перад фотааб'ектывамі.

А потым зноў вяртаюцца аўтары да жорсткага супрацьстаяння былога паручніка Тухачэўскага, які так і не выйшаў у Напалеоны, і творцы

“цуду па-над Віслаю” Язепа Пілсудскага. Апошні, які, быў час, уважаў сябе за беларуса, абяцаў будаваць з беларусамі роўныя стасункі, але забыўся на свае абязанкі.

Як чарговая трагедыя нашага народа ўспрымаецца аповед пра перамовы паміж Польшчай і Расеяй спачатку ў Менску, а потым і ў Рызе, куды беларусаў, зямлём і лёсам якіх гандлявалі, напросту не пусцілі.

Бадзёра гаворыцца пра з'езд у доме Эдварда Вайніловіча, на якім быў абвешчаны Слуцкі збройны чын, пра ролю і дзеянасць Паўла Жаўрыда, Уладзіміра Пракулевіча, Антона Борыка, Антона Сокал-Кутылоўскага, пра першыя бай I-й Слуцкай брыгады... Слуцакі адпускалі захопленых у палон і разброеных чырвонаармейцаў, а вось “вяяры” Троцкага дый паплечнікі “жалезнага” Фелікса паводзіліся нібыта азвярэлымі карнікі. Нават лексіка данясення чырвонаных камандзіраў шмат пра што гаворыць: “Банда беларусаў у сто штыкоў...”

Сілы былі надта няроўныя, а помста савецкай улады паўстанцам аказалася садысцкай і крыважэрнай: турмы, катаванні, растрэлы ды высылкі ў Караганду, на Салаўкі, Калыму, Беламорканал...

З другога боку – успрыніў некаторыя моманты фільма досьць настайржана, з сумневам.

Чамусыці не міналася адчуванне, што фільм не адлежыць, рабіўся досьць паспешліва. Раз-пораз закадравы каментар блытаўся з аўтабіографічными нарысамі ад імя Лявона Рыдлеўскага, ацалелага паўстанца-гімназіста, а з 1947 года актыўнага дзеяча Рады БНР. Ілюструюща той нарыс фотаздымкамі, а яшчэ болей – ладнімі кавалкамі з фільма “На Чорных лядах” паводле аднайменнага твора Васіля Быкаўа. Мімаволі лавіў сябе на думцы: а ці не замнога маствацкага фільма ў фільме дакumentальнym?

Але ёсьць яшчэ і трэці – каліровы, сучасны відэашераг. Два аўтобусы з экспурсантамі-паломнікамі – краязнаўцамі, журналістамі, мас-такамі, палітыкамі, студэнтамі, школьнікамі, пенсіянарамі, свята-

ром – прыязджаюць на Случчыну, спыняюцца на памятных мясцінах, каб ушанаваць палеглых герояў. Ад іхняга імя прамаўляе сімпатычны хлапчук Вітаўт. Бянтэжыць і засмучае, што гаворыць ён пераважна ў мінормай танальнасці: “Мінулае тут забыта...”, “Нічога адметнага не ўбачыў – цішыня і заняды”, “Вакол наспустата”, “На стады не пусцілі”, “У містечку Вызна нават памятнага крыжка не знайшлі”, “Што за краіна? Нават царква па розныя бакі”... Ва ўпісон яму, на негатыве і роспачы гучаць і слова Лявона Рыдлеўскага, якімі завяршаецца фільм: “Беларусь не хацела майго вяртання”.

Аднак, нягледзячы на трагічны лёс паўстанцаў, заклікаў бы стваральнікаў фільма – сцэнарыста Уладзіміра Халіпа, рэжысёра Сяргея Ісакава, наратара Mixas Янчук, навуковага кансультанта Уладзіміра Ляхоўскага і кіраўніка праекту “Невядомая Беларусь” Эдуарда Мельнікава да пазітыву і аптымізму.

Дзякую вялікі ім і тэлекампаніі “Белсат”! Дзякую, а таксама вытлумачэнне азначанай трагічна-аптымістычнай дылемы.

Часам даводзіцца чуць: БНР не мела сваіх вайсковых фарміраванняў. Але герайчна барацьба слуцакоў цалкам авбяргае гэты пастулат.

Дзе толькі ні служылі беларусы ў мінулым стагоддзі: у Чырвонай арміі і ў белагвардзейскім войску, у Савецкай арміі і ў вермахце, у партызанах і ў паліцыі, у арміі Андрэса і ў Замежным легіёне, у Арміі Краёў і ў атрадах СМЕРШ! Але найчасцей гінуць за чужбы інтарэсы, у той ці ѹ іншай ступені быўті калабарантамі. А камандзіры і стральцы збройнага чыну мужна і самаахвярна змагаліся за родную зямлю, за незалежную Беларусь. Слуцакі годна абаранілі гонар нацыі. Іх трэба ўшаноўваць, імі варта гонарыцца!

Уладзімір СЛУЧЫКАЎ

Пагаданай у фільме тэматыцы “Б” рэкамендует сваім чытчам дадатковая азнаёміца з наступнымі тэкстамі: Васіль Быкаў,

апавяданне “На Чорных лядах”; Але́с Пашкевіч, раман-дакумент “Пляц волі” (Мінск, “Беллітфонд”, 2001); “Слуцкі збройны чын 1920 г. у дакументах і ўспамінах” (Мінск, “Медысонт”, 2006).

### ПОПЕЛ НАШЫХ ПРАЎДАЎ



“Праўда Хатыні” – так называецца рэвізіянісцкі 35-хвілінны дакументальны фільм, прэм’ера якога адбылася 17 чэрвяна ў Менску. Ён распавядае пра трагедыю вёскі Хатынь Лагойскага раёна, спаленай разам з жыхарамі ў сакавіку 1943 года.

Паводле словаў кансультанта фільма гісторыка Ігара Кузняцова, якія цытуе БелапАН, стужка авбяргае цяперашнюю афіцыйную версію пра тое, што Хатынь была спаленая нямецка-фашистыскімі захопнікамі. Паводле яго словаў, у фільме прыводзіцца факты, якія бяспрэчна сведчаны за тое, што Хатынь спалілі салдаты 118-га ўкраінскага паліцыйнага батальёну (сфармаваны з кіеўскіх добраахвотнікаў у 1942 годзе). Галоўнае пытанне, паставленае ў фільме, можна сформуляваць словамі Гігара Кузняцова, – чаму “выкананы здзейнілі злачынства ў шмат большым маштабе, чым ім было загадана”.

Зрэшты, яшчэ ў 1986 годзе ў Менску адбываўся працэс над кіраўніком штабу таго батальёну ўкраінцам Грыгор’ем Васюром, якога праз год пасля таго расстралялі. Але выпікі працэсу не былі тады агалошаны ў друку з ідэалагічных і палітычных прычынаў, найперш дзеля ўмяшальніцтва тагачаснага

камуністычнага кіраўніцтва БССР і УССР.

Дакументальны фільм “Праўда Хатыні” рыхтуюць да паказаў на міжнародных фестывалях дакументальнага кіно, а таксама да прэм’ераў на замежных тэлеканалах.

Тэма гісторычнага рэвізіянізму датычна падзеі Другой сусветнай вайны становіца ўсё больш папулярнай. Дастаткова хоць бы згадаць разглаголіўшыя вакол выдадзенай Віктарам Хурсікам кнігі “Кроў і попел Дражна”. У кнізе аўтар апісвае трагедыю вёскі Дражна, што на Старадарожчыне: партызанскі атрад, маючы “план” па забітых паліцаях, жорстка расстрэльвае мірных вясковічаў з дзецімі і пахваляеца “злішчэннем паліцыйскага гарнізону”. Аўтарам кнігі таксама (як і ў выпадку з праўдай пра Хатынь) не абмінутае нацыянальнае пытанне: той партызанскі атрад кіраваўся і на чвэрць складаўся з прадстаўнікоў габрэйскай нацыянальнасці, уцекачамі з менскага гета. Дражнаўская трагедыя адбылася менш чым праз месяц пасля трагедыі Хатынскай.

Як вядома, за ўсталяванне крижа на Дражнаўскіх могілках аўтар кнігі Віктар Хурсік атрымаў 15 сутак адміністрацыйнага аршту.

А тым часам у Летуве год таму галівудская каманда пачала здымамі фільм Defiance (“Супраціў”), які паводле відовішчніці, напоўні, можа здымніц эмоцыі ад Дражнаўской трагедыі. Фільм роўбіца паводле кнігі, што герайзуе партызанскі атрад на Налібоцчыне, які таксама складаўся з боляшага з уцекачамі з менскага габрэйскага гета. Кінастужка належыць да жанру ваенай драмы і плануеца да прэм’еры сёлета ўвосені.

Вайна інтэрпрэтацый працягівается. Нехта здымает праўдзівія дакументальныя фільмы або прыводзіць жахлівія сведчанні сведкаў – і шальмуеца ў афіцыйным друкі, атрымлівае тэрміны арышту. А нехта яспечна і паліткарэктна ладзіць аэрапошту на цемрашальскай “Лініі Сталіна” іздымает адназначныя і простыя, як дошка, фільмы...

А.М.

### MEMORIA

## ПАМЁР ПІСЬМЕННІК МІХАІЛ ГЕРЧЫК



3 чэрвяна пасля працяглай хваробы памёр вядомы беларускі пісьменнік Міхайл Герчык.

Міхайл Навумавіч (Майсей Беньямінавіч) Герчык нарадзіўся 7 чэрвяна 1932 года ў Бабруйску ў сям’і рабочага. Скончыў

чыў Мінскую педагогічную вучэльню (1953), аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1958). Працаўнік у піянэрскай газете «Зорыка», быў рэдактарам на Беларускім радыё. З 1964 — рэдактар выдавецтва «Беларусь», з 1972 — старшы рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура». Сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1964 года.

Міхайл Герчык напісаў раманы «...Аддаеш назаўжды», «Здабыць надзею», «Зброя для забойцы», аповесці «Сонечнае кола», «Вечер ірве павуцінне», «Аповесць пра залатую рыбку» ды інш. Пісаў па-беларуску і па-расейску, перакладаў творы беларускіх аўтараў на расейскую. Ягоная проза перекладалася на польскую, белгардскую, румынскую, латышскую, узбецкую мовы.

### СПАЧУВАННЕ

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў і рэдакцыя “Літаратурнай Беларусі” выказваюць сардэчныя спачуванні першаму намесніку старшыні СБП, галоўнаму рэдактару часопіса “Дзеяслой” Барысу Пятровічу (Б.Сачанку) з прычынай непапрайнага гора – смерці маці.

Пухам ёй зямля і вечная памяць!

### КНІЖНИЦА

#### “СВАЕ РУНЫ МНЕ НЕ ВЫШЫЦЬ ...”



У выдавецтве “Кніга збор” убачыла свет эсэ прафесара Івана Штэйнера “Свае руны мне не вышыць...”,

С. Сыс  
РЫГОР БАРАДУЛІН  
У «БЕЛАРУСКІМ  
КНІГАЗБОРЫ»

Новая, сорак трэцяя кніга двухсоттомнай выдавецкай серыі «Беларускі кніга збор» аўтадынала пад сваім чырвонымі акладамі выбраныя творы народнага паэта Рыгора Барадуліна. Адметнасць выдання не толькі ў жанравай паліфаніі працтваўленых твораў і не толькі ў тым, што ў гэтай серыі за рэдкім выняткам выходзяць кнігі даўно спачылых класікаў. Адметнасць кніга збораўскага тому Рыгора Барадуліна яшчэ і ў тым, што ягоны паўтаратацься наклад выдадзены на сродкі, ахвяраваныя чытчамі.

Паводле “Радыё Свабода”